

WWW.UNILIB.RS

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 2.

У Новом Саду, 30. јануара 1909.

Год. II.

САДРЖАЈ: Учитељ и школа. — Предавања за увод у експерим. педагогију од Др. Мојмана, превод Др. П. Радосављевића. — Како да унапредимо забавишта? — Школа и настава: Народне школе у Крањској. — Чистота у школи. — Практичне обраде: Две кове. — Из праксе: Мала таблица множења. — Преглед књига: *L' éducation fondée sur la science* (Васпитање на темељу науке) Par C. A. Laisant, приказ др. П. Радосављевића. — *Science and Education: Essays* (Наука и васпитање: Есеји.) — *Evolution of General Ideas*. Развиће општих идеја.) — Листак: На бранику српске школе. — Белешке. —

Учитељ и школа.

Границе у којима се креће наша школа и учитељство својим радом, нису тако јако размакнуте, да се не би могле испунити што стварнијим и срећенијим радом. Па и у тако уским границама, у нас се не види јачег и живљег интересовања за оно, што припада нама и школи као средишту нашег рада. Нема нас, до душе, велики број па је лакши и преглед наших потхвата, али у многоме и наше равнодушности, често према оним стварима, где треба једино баш ми да одлучујемо. Но то није само у нас тако, и многобројнији учитељски кругови напредних западних народа показују такве знаке, али је њих много већи број, па у том великом друштву и ако имају другова, који се мање или ни мало, не интересују за своја учитељска питања, ипак их има угледан број који високо носе знамење учитељске самосталности, слободе и напретка и школина и учитељска. Но они се незадовољавају тиме, што ће појединци у мањем или већем броју војевати у том правцу, него стално и истрајно утичу речју и писмом на све своје другове, да сви сложено на свима линијама прихватају истрајан, споразуман рад, који ће школу и учитељство подићи на угледну висину, која им припада по значају њихова рада, и ако им то не даје још никако ни овај век, који је просветом далеко од макао од првобитних појмова о просвети, а који иначе увек проповеда, да цени, хва-

ли и уздиже вредност школе, просвете и њених раденика, па им опет поред тога још никад не даје оно што им припада, као тако знатним чиниоцима по напредак људског друштва.

Па кад нам то други, позвани и морално обвезни према нама не дају, треба сами да то извојујемо себи.

„Школа се може подићи само помоћу учитељског staleжа и са њиме“, вели учитељ Тевс, признати борац за учитељство у Немачкој.

Задаћу, коју један завод себи поставља и хоће да ју решава, може он извести само помоћу личности које њиме руководе. Учитељ чини школу великом и малом. Само помоћу њега, могу велике идеје, васпитавањем људи, бити изведене. Без њега остаће оне као законски параграфи и наредбе власти, без икаква дејства. Само где се тако појима, ту је школа слободна и самостална. А где тога нема, мора се учитељство борити за то и радити на томе, да тога буде.

Још су широки кругови оних, који у школским питањима сматрају учитеља, у најбољу руку, као неки орган који нема своје воље. Није то само у нас тако, тако је и у великих народа. Али свугде важи начело у учитељству, па и код нас, да ни политичар, ни други појединац друштва, у школском питању не сме обићи учитеља. Његова је дужност, да једино у учитељу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

види школу, а не у другом којем чиниоцу. Само тада ћемо дочекати преокрет на боље по школу, и то у оном правцу како ми учитељи мислимо. А док само верујемо добрим намерама или негодујемо запостављању учитељства, нећемо ништа постићи. „Учитељски staleж, у којем и најслабији његов члан невојује за школу; учитељски staleж, који се и у најзабитнијем сеоцету не бори за школу, биће у најважнијим часовима увек потиснут од оних политичких фактора, који уму добро да вичу“, тако вели Тевс, а нама је учитељима то и из искуства познато. „Политичари респектују само стварну снагу“, вели Тевс. Ко своје захтеве не изнесе на среду, и кад их одгурну, није осетљив према томе, тога ће потиснути у крај. Општи развитак народне школе, може се постићи,

само сложним радом свију учитеља у чврстој, једнодушној заједници. Кад то дође, успех ће доћи сам по себи.

„Школа се подиже на моралној каквоћи учитељског staleжа“ — кличе Тевс. Јесмо ли млађи, усавршујмо наше оружје вредном опремом; јесмо ли старији радимо и пробијајмо школи пут.

Нико нам други неће урадити оно, што смо ми сами дужни да урадимо народу и себи.

А при крају, да завршимо овим речима Тевсовим: „Сунце се рађа свако јутро, из дана у дан. Никаква сила није га у стању спречити. Али оно светли само ономе, који је изишао из загушне низине, на висину, ближе златним зрацима. Нико ти други није крив, ако те сунце не обасјава и не огрева. Нико други, до ти сам!“ Т.

ПРЕДАВАЊА

за увод у

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНУ ПЕДАГОГИЈУ

и

ЊЕЗИНЕ ПСИХОЛОШКЕ ОСНОВЕ

од

Др. Ернста Мојмана,

професора философије у Минстеру.

С немачког превео с ауторовом дозволом:

Dr. phil. & paed. **ПАЈА Р. РАДОСАВЉЕВИЋ,**

доцент Њујоршког универзитета.

I. СВЕСКА.

Прво предавање.

Задаћа експерименталне педагогије.

Господо!

Већ од два деценија налазимо се у једном новом покрету научне педагогије, који ће према њезиним заступницима довести нов живот педагошкој теорији и пракси. Тај научни покрет у педагогији ми зовемо укратко *експериментална педагогија*, следујући примеру новије психологије, у којој се систематско посматрање и експериментално подигао до таког значаја, да изгледа право, да се она према својој методичкој одлици назове *експерименталном психологијом*.

У експерименталној педагогији у првом реду ствар се креће око нове основице *научне* педагогије; педагогија као *пракса* мора се, наравно, врло битно тангирати са новим резултатима испитивања експерименталне педагогије, но извађати *практичне конзеквенције* из нашег садањег покушаја, стварати научну педагогију по новијим методама, до данас је у врло слабој мери учињено, па је наравна ствар да са свим применама наших нових начина испитивања на праксу васпитања и наставе, морамо бити што опрезнији. Чим будемо опрезнији, чим будемо прибранији у примењивању наших резултата испитивања на школу и на васколики васпитни рад, тим ће се и наше испитивање моћи заклонити од нападаја и неоснованих приговора, и тиме ћемо пре стећи признање и помоћ од стране практичара. Због тога ћу у овим редовима говорити о експерименталној педагогији као о теоретичкој и практичној основици а многе практичке конзеквенције што се налазе у непосредној близини нашег испитивања, ми ћемо ставити као предлоге или десидерате, о којима у последњој линији има да одлуче успеси практичара, који је у томе погледу најпозванији.

Експериментална педагогија, као и њезина духовна мајка, експериментална

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

психологија, није се одједанпут родила. Научне новости никада се не јављају од једног маха, и оне нису никада нешто апсолутно ново, већ при помнијем посматрању оне су увек све постепенија даља образовања пређашњих мисли. Историјски узето тако се развила и експериментална педагогија, делом као даље образовање потицаја, и покушавања за научну основицу педагогије, што имадемо да захвалимо великим педагозима прошлости — нарочито Песталоцију, Фреблу и некојим каснијим филантропистима — делом као саутедање педагошког истраживања од стране других емпиријских наука, које се у многоме дотичу педагогије. Овде нарочито долази у обзир садања експериментална психологија, која је новој педагогији нарочито позајмила методе испитивања, па онда психологија деце и физиолошко-антрополошка испитивања телесног развића детета, и напослетку патологија и болесна стања и кочења у развићу детињег духовног живота и њихове телесне грађе. Но најважнији потицај за ново педагошко испитивање добивен је са усвајањем метода испитивања експерименталне психологије. Помоћу експерименталне и физиолошке психологије прво смо научили, да духовни живот одраслог човека испитујемо на егзактно научни начин, и велики полет, којег је психологија заузела у данашње време, мора се искључиво благодарити систематској примени посматрања и експеримента. Помоћу тих метода добили смо читав нов материјал о правом сазнању духовног живота и скоро сви појмови досадање психологије, као што су појмови о чулном опажању, асоцијацији и репродукцији представа, памћењу, мишљењу, осећају (чувствовању) и хотењу добише посве ново формулисање.

Нама је нарочито до тога било, да методе експерименталне психологије пренесемо на детињи духовни живот, и у том пренашању ми смо гледали главно врело експерименталне педагогије. Ниједан од великих педагога у прошлости никада није узео дете као предмет егзактног испитивања. Метода, помоћу које су старији педагози црпели своје знање о детињој при-

роди, беше или случајно посматрање или — као што се то особито огледа у Русоа — фантастичко удубљивање у живот детета, и тако се по фантастички конструисаном начину мислило како дете од прилике може гледати и схватити свет, па се према томе кројила и педагошка правила. Само у Песталоција, а и у Фребла, Трапа Шварца, Нимајера, Вајца и некојих Хербартоваца налазимо погдекоје покушаје, да се дете тачно не проматра само за време његовог школског рада, већ да се у пракси настављања изналазе целисходне методичке мере и то помоћу директног покушавања. Песталоци својим поступањем, да своје педагошке методе заснује помоћу неуморног покушавања у пракси, и то без да су на њ' утицале предрасуде педагошке теорије, — Песталоци беше претеча наше данашње експерименталне педагогије.

Тек данас се искуства експерименталне психологије пренашају на истраживање духовног и телесног развића детињег уопће и у колико су новије методе испитивања биле протегнуте на школски живот, а нарочито на школски рад детињи, главно поље нашег данашњег експериментално-педагошко испитивања беше добивено.

Једна даља полазна тачке наших садањих педагошких испитивања лежи у специјалном испитивању слабоумног, патолошког и абнормалног (необичног) детета. На овом пољу имадемо и у Хербартовој школи једног значајног претходника у Штримпелу,^{*} чија се велика заслуга састоји у томе, што је први покушао да сустванно обради патолошку педагогију. Специјална брига о слабом и душевно абнормалном детету нарочито је форсирала значајни проблем, проблем, како се слабо и абнормално дете може дијагностички познати и како таку децу треба одлучити од нормалног или просечно даровитог детета. Из тога се развило важно поље испитивања научне науке о даровитости а нарочито т. зв. испитивања интелигенције, што је подједнако важно и по децу психологију и по педагогију.

^{*}) Сравни: Strümpell. Pädagogische Pathologie, 3. издање, Leipzig, 1899.

У уској вези са испитивањем абнормалног детета стоје настојања, да се зацнује *духовна хигијена школског рада*. Лако је схватити, да су овака испитивања нарочито потекла од лекара и практичних школских људи, који су сами искусили значај питања о преоптерећености у пракси школског рада.

Те различите групе испитивања никако нису увек имале на уму педагошке циљеве, они служише час више медицинским, час опет чисто психолошким а тек мало и педагошким интересима. Тек из њих се разви *експериментална педагогија*, у колико се су све ове струје ујединиле у једно јединствено научно истраживање и ставиле у службу теоретичке и практичне *педагогије*.

Ја ћу прво покушати, да изнесем *појам* и *задаћу* ове експерименталне педагогије и да нарочито одговорим на питање, који положај заузима експериментална педагогија према доданањем начину обрађивања педагогије.

Старија педагогија, све до прага садашњице, има и све карактер једне *делом појмовне, делом нормативне науке*, т. ј. сваки заступник научне педагогије налазио је своју задаћу у томе, да с једне стране више учврсти појмове васпитања, наставе, васпитних и наставних циљева, различитих начина наставног и васпитног рада, а после тога да развије прописе и норме или правила од нормативне важности по праксу настављања и васпитања. Према досадањем начину излагања педагогија је скоро увек имала карактер *увода* за васпитање и настављање, јер педагошке норме и прописи не могу ништа друго бити до ли *унутре*, руковођи за практичара, како треба да васпита и наставља.

Против успостављања самих нормативних правила или прописа за педагоге не може се ништа рећи, но, доданањој педагогији недостојало је обично оно, што је најважније, наиме *безпрекорна и исцрпно научна основица* тих норми.

Педагошки прописи или норме чине се у троструком правцу, као прописи за држање детета или за радњу учитеља или за т. зв. практичко поље педагогије у ужем смислу. т. ј. за употребу наставних сред-

става и организацију школства. У свим тим случајевима — да би дошли до научне основице прописа — морамо прво бити готови са строгим истраживањем *правих односа*, на које се прописи примењују. Све дотле док то није случај, сви педагошки прописи или норме су логичке конструкције, које немају никаквог дотицаја са педагошком праксом (или ако је имају, то је тај дотицај случајан), или су те норме самовољне и ауторативног карактера — оне су у најбољем случају основане на више или мање опсежном практичном искуству појединих педагога — на немамо никакву гаранцију за то, да су оне стварно основане или да су целисходне.

Примера ради да би детету прописали, како да се равна при учењу читања, да би што брже дошло до добре извежбаности у читању, — за то морамо прво чисто стварно испитати, како дете стиче извежбаност у читању, који стадији и процеси одигравају се у стицању те способности, које су његови природисходни услови и како се они слажу са духовним стадијумом детињег развића. Тек када смо све то испитали, имадемо у исто време и сигурно јамство, да је један пропис за детињу радњу читања целисходан и основан, или, што исто значи, тек тада ћемо бити кадри да ову педагошку норму научно изведемо из природе духовног процеса дететовог и из карактера циља ког треба постићи. Исто то вреди и за обе друге врсте норми. Ми морамо научно анализирати радњу учитеља и њезина деловања на школско дете, и то увек пре него што дадемо прописе, који не смеју имати просто карактер ауторативних правила; тако исто и сходност научних средстава за поједине стадије развића детињих и организације школства у својим изванредно компликованим односима према државном и друштвеном животу, према економним приликама и сличном, морамо више емпириски испитати, пре него што будемо дали прописе за то педагошко поље.

Ако сада погледамо досадању педагогију с обзиром на то, какво је њезино знање о овим правим односима, из којих се морају извађати сви прописи и норме

за школски живот, то се опажа велика празнина. И педагози, као што су Русо и Хербарт јако, врло јако су се варали о правим односима детињег духовног живота и његовог телесног развића, и чим смо више покушавали да испитамо детињи духовни и телесни живот, све то више смо увидели, како нам је много и много непознато у тој области, и како постоји силесија тешких питања, која треба да решимо у детињем духу.

Дакле оно, што се досадањој педагогији, која се јавља као наука о појмовима и нормама, може приговорити јесте ово: она нема *емпиријске подлоге у погледу на знања о чисто стварним односима*, на којима се морају оснивати сви педагошки прописи и норме. Додуше, ми налазимо да су и Русо, Песталоци и Хербарт покушавали да оснују своје педагошке прописе, но, то заснивање је или, као што је то у Русоа, посве фантастичко, које каткада више случајно погоди у оно, што је право, но, оно често пута садржи посве криве представе о детету и његовом духовном животу, или је та основица, као што је то случај у Хербарта и Фребла, претежно дедуктивна. Тако је Хербарт првобитно хтео да васколику педагогију изведе из сврхе васпитања, а Фребл је опет покушао, да своје наставно средство за наставу у забавишту, оснује на темељу математских шпекулација и шпекулативног проматрања о човечанском васпитању у опће. Човек не може строго осудити нити ауторативан нити дедуктиван начин стварања педагошких прописа. Сви прописи, који немају довољну емпиријску основицу, за практичара су прости заповести и нису cadre да му се у исти мах одрже пред очима сваког тренутка и на сваком кораку, и да му објасне *зашто* он мора тако а не друкчије радити. Овде лежи главна вредност нашег новог начина испитивања по учитеља и васпитача. Значај експерименталне педагогије не састоји се у маси позитивних резултата и детаљних прописа за праксу, већ у томе, да она *хоће да оспособи појединог васпитача, да у свако доба буде на чисто о важности својих педагошких мера*. На тај начин она више уздиже самосталност васпитачеву не-

го ли педагошку норму и у исто време даје му веће интересовање у своме позиву. Напротив ауторативна педагогија увек ће мање или више крјити самосталност практичара, јер он нема пред собом основицу својих мера, па услед тога и не види, колико се у поједином случају може удаљити од прописа; с тога у пракси она ствара наставне шаблоне и шематичко обрађивање појединих наставних предмета. Наш највећи приговор Хербартовачкој педагогији јесте тај, да нам је она донела ројску зависност педагошке праксе од опћих фраза, као што су „удубљивање и премишљање“ („Vertiefung und Besinnung“) „полједнако интересовање“ и више сличних ствари, а делом и од посве преживелих методичких прописа, као што су нарочито т. зв. формални ступњеви. Баш наука о формалним степенима у настављању произвела је наставну шаблону, коју ми са становишта нашег садањег знања о детињим процесима схваћања морамо сматрати као педагошку неприродност. Али, скоро је неизбежно, да зависност васпитача од методичког прописа повлачи за собом зле последице на читаву наставу и на духовни живот *деце*. Наша васколика данашња настава и сувише мало побуђује духовну самосталност ђака, шта више, она често пута не даје прилике самосталним и јаким талентима да се слободно развију, већ гуше спонтанитет деце са слепим извађањем школског прописа. Но, то духовно и економно развиће једне нације није толико важно као то, да се баш у школско доба све оно што побуђује и негује, што од самосталних сила и спонтано веселог потицаја на рад, налазимо у младежи.

(Наставиће се.)

Како да унапредимо забавишта?*)

Поверено ми је да изнесем на овом збору једну расправу о забавишту. Радо сам се прихватила тога рада, јер и забавиште треба да уђе у круг нашег озбиљног старања, као и основна школа.

*) Ову расправу изнела је Дар. Сремчевић, забавиља у Сентомашу, на бечејском учитељском збору, који је одржан у Ст. Бечеју, септембра 1906.

И ако нема у нашој педагошкој књижевности опсежних дела о забавишту, ипак се види и из ових расправа, што су излазиле у повременим часописима, да сви писци који су у нас писали о забавишту, стоје мал' те не на једном становишту. А за последњих 10—15 година писали су у оностраним нашим стручним листовима: Ј. Миковић у „Нов. васпитачу“ од 1889.; у „Школ. Листу“ од 1890. писац без потписа; у „Школ. Одјеку“ од 1897. Јов. Медурић; у „Шк. Одјеку“ од 1902. год. Катица Максимовић, забавиља, а у истој години П. Терзин бивши учитељ у Ади.

Сви ови писци слажу се у томе, да данашњи рад у забавишту, није оно што треба да је. Но не може друкчије ни бити, кад се у нас на самосталном развоју забавишта није урадио још ништа, него ово што имамо све је дословна копија туђинских забавишта. Оно се већ и с тога не може на самосталној српској основи развијати, што ми немамо ни уредбу за њега, а ни завод у којем би се наше забавиље спремале.

Све то увидели су већ давно наши школски људи и тежили су за тим, да се то стање поправи, с тога су и донели одлуку на учитељској скупштини у Великој Кикинди 17 и 18. августа 1889. г. да се умоли Шк. Савет да сазове учит. скупштину, која ће расправљати о забавиштима и хуманитарним заводима. Шк. Савет је увидео потребу тога, те је поменуте теме истакао за расправљање учит. скупштини, која је одржана у Ст. Бечеју 4. и 5. априла 1890. год. На овој скупштини усвојен је нацрт уредбе за забавиште, који је поднео Мата Косовац

Но после овога није ми познато, да се што радило на даљем остварењу тога, јер извештај о овој скупштини узет је само на повољно знање у седници Шк. Савета од 10. децембра 1890. и не спомиње ништа даље о тој уредби за забавиште.

Из свега овога види се, да је и оно мало жара, што се било распирило у корист забавишта, брзо утрнуло. Забавишта, међутим развијају се у других народа све боље и боље, тако да се данас по свој Европи, а особито Америци множе забавишта и уре-

ђују што боље. Мора се признати, до душе, да и тамо много чини у корист забавишта приватна иницијатива. Прва забавишта појавила се у Америци (у Бостону) тек крајем шездесетих година, а затим у почетку седамдесетих година у Њујорку, али се убрзо распрострла по свим Сдруженим Америчким Државама, тако да их данас има негде и по 20 као што је то случај на пр. у Њујорку и Бруклину.

Ми се не можемо толико ослонити на приватну иницијативу, јер смо малени у добро ситуираним појединцима у опште, а посебно смо сиромашни у родољубима, који би поклонили своју дарежљивост баш овим основима народне просвете, као што су забавиште и основна народна школа. С тога нам је задаћа да у тим питањима што јаче интензивније утичемо на наше меродавне факторе, како би они својим заузимањем допунили те наше недостатке. Али кад желимо на њих утицати, дужност нам је уједно да и кажемо у којем правцу мислимо, по својем најбољем уверењу, да би требало средити те наше просветне установе, у овај мах забавиште.

Свугде се узимају за основ раду у забавишту Фреблови нацрти, ма да се и не изводе свугде једнако. Фребл је истакао као циљ забавишту „да децу према њиховој природи забавља, да им тело јача, вежба чула и да занима дух који се буди, како би се дао добар правац њиховим осећајима. То је циљ забавишта, а средство је за то игра. Воља за игром влада целим дететом, и ту вољу ваља тако руководити, да се игром дете развија у правцу горепоменутих принципа. Забавиља треба да је ментор детету“.

Но да ли се могу похвалити забавишта, да се у њима данас овај Фреблов принцип одржава? Француска забавишта истичу се данас, да су врло добро уређена, а и има их у великом броју. Године 1902. било је тамо 5859 забавишта са 728.569 деце и 9856 забавиља односно учитеља. Да, учитеља, јер то већ нису забавишта у строго Фребловом појму и ако их хвале. У њима се поред онога што је заиста за забавиште, узима и оно градиво, што апсолутно не одговара том добу децејем. Учи се у њима

донекле чак и читање, писање, рачун, морал. У овоме би се могли донекле сравнити и ми с Французима, јер и у нас су у забавиште унесене молитве на словенском језику, а и друго градиво језичко које не одговору том добу децјем. А међутим и они први ствараоци наставних програма за забавиште, нису могли тако схватити, нити су схватили у том облику науку о Богу у забавишту, него се под именом молитава мислило оно градиво, којем већ породица и мати уче дете код куће, а које се састоји из кратких призива и захвала Богу, створених у народним умотворинама или највише вештачким стилем заоденута проста мисао молитвена, као што је то приказао н. пр. по којни чика Јова у кратким песмицама: Молитве наше мале Данице

Добро јутро, добри Бого!

Ја сам мала;

Ја ти не знам ништа рећи,

Само фала;

и т. д. (види „Невен“ год. 1880.)

А куда смо ми отишли у забавишту, чак на Оче наш и Богородице дјево и то још на словенском тексту!

Тако се, дабогме, неће забавиште никад развити *„да буде згодно средство за васпитање и да има вредност као руководни принципи у целом васпитању“*, како је то истакао американац Вутлер професор на Columbia универзитету.

Но погрешка ова, која је скренула забавиште са праве задаће, поникла је с тога, што се много пута истицало да забавиште треба да је ступањ на којем се деца спремају за основну школу. Истина је, да уз праву задаћу своју забавиште и то чини, али му то није директна задаћа. Оно само у толико спрема за основну школу, што у опште треба да развије децје способности у говору, мишљењу, опажању и кретању. Но никако не, да се рад његов извргне у неку врсту дресуре, као што то данас често бива већ самим тим, што му је круг радње неприродно постављен. Његова задаћа је, дакле, *развијање децјих способности, а не*

саопштавање неких знања. Овај принцип потпуно је истакла Сузана Блу, која је написала монографију американских забавишта, и у том својем спису нагласила, да се резултати децјег рада у забавишту не могу подврћи никаквом испиту, нити се могу скројити у статистичке таблице. Резултате те могу оценити само они чиниоци, који имају дуже времена пред собом таку децу и у стању су својом спремом да их стварно проуче. Другим речима, о резултату рада у забавишту, могу пресуђивати само учитељи основних школа, који ће постепено пратити успех и општи развитак оне деце, која су у школу дошла управо из домаћег васпитања, и оне која су пре школе ишла у забавиште. У свези с тим госпођа Блу обратила се циркуларним писмом на учитеље (односно учитељице, јер у Америци су у првим разредима већином женске) основних школа у Бостону, Сен Лују и Чикагу где су забавишта најбоље распрострањена и замолила их, да јој саопште своје мишљење о децјем схватању дисциплине, умном и душевном развиту, успешности у науци и т. д. и то у оне деце која су дошла у школу после домаћег васпитања, и оне која су пре школе била у забавишту.

Учитељи су признали, да су у школи много напредвија она деца, која су пре школе била у забавишту, него она која су дошла у школу директно само са домаћим васпитањем. Но тај резултат може се постићи само тамо, где је у раду забавишта заиста начело, да се у њему не дају деци знања, него способности развијају, и још уз то тамо, где сав број деце походи забавиште, као што је то случај у поменутиим великим америчким градовима, али тамо где се рад у забавишту извргао у наставу, и то неприродну наставу према децјем добу, а уз то где можда једна трећина деце походе забавиште, а две трећине и то баш оне, где је и домаће васпитање слабије, не походе, сумњам да би се такви резултати показали, какви се показали у тим америчким градовима.

(Свршиће се.)

Школа и Настава.

Народне школе у Крањској. Пре 60 година било је у Крањској 80% за школу дорасле деце без наставе. Тада је било у Крањској 7 главних школа, 93 тривијалне, 4 женске, 5 занатлијских и 101 недељна. У школу је ишло 21.297 деце, а није ишло 46.265. Прошле године било је у Крањској 414 јавних приватних народних школа. Од тих је било 29 тако рећи школа за невољу, у којима у недостатку зграда и учитеља раде свештеници или капелани, 185 једноразредних 108 дворазредних, 46 троразредних, 37 четвороразредних, 26 петоразредних, 4 шесторазредних, 1 седморазредна, 5 осморазредних, 1 експозитура и 18 привремених. Женских школа било је 33, мушких 22, мешовитих 269. У свима школама било је 923 разреда. Забавишта било је 17, занатских течајева, спојених с народним школама било је 19. Деце је било 94.227, од тога је ишло у школу 86.201 (43.917 м. и 42.284 ж.) Учитеља било је 500, учитељица 434. То је велики напредак, али још не одговора колико треба захтевима крањског школства.

Чистота у школи. Одржавање чистоте у школи са здравственог гледишта јесте најважније питање. На конгресима немачких педагога, с правом се тражило и тражи, да се у школама мора спровести, дневно темељно чишћење школа. Но то, на жалост, при садашњем стању школа није могуће. Немачки школски људи траже, да се бар што више учини у погледу бољег стања пода (патоса) и скамија. Пре свега, свака школа треба да има код кућних врата гвожђе за чишћење обуће од блата, то је обична гвоздена решетка која треба да је утврђена над озиданом омањом јамом. Пред собни врати треба да је отирач од кокоса. Улазак у школу треба да је бар на 100 метара из даље калдрмисан, попођен циглама или равним каменом. Над кућни врати треба да је настрешница. Од позне јесени, до пролећа, треба да деца остављају своју обућу у школском ходнику на једној полици, а у школу да улазе у т. зв. зепанама. Тиме ће се избећи многа болест и захлада која наилази због влажне обуће, а и много блато и прљавштина остаће напољу. Ово је добро и с тога што је у школи боља тишина, кад нема лупе од чизама, ципела и клопни. Свако је дете одговорно за своје место; на патос се не сме ништа бацити; сви отпатци бацају се у корпу за артију. Под се може чисто

држати, кад су скамије лаке, кад се лако покрећу и кад је превлака на поду у добром стању. Најбоља превлака је добар линолеум премазан по цементу. Већи издатци наћи ће свога рачуна у дужем трајању таког пода. За дрвени патос најбољи је материјал растовина. Пукотине између дасака треба да су што мање. Дрво треба да је зејтином натољено. Маз од зејтина по патосу, треба да се сваке године понови врелим фирнисом. Ако се скамије лако покрећу или се могу склонити или уздићи и ако је патос без пукотина, добро чишћење је лако. Соба се пре чишћења, сваки дан посипа влажном пилотином; ако тога нема, доста је да се почисти влажном четком. За тим се патос, сто, скамије или ако има дрвена зидна оплата, влажном крпом убрише а после тога сувом крпом утре. Овако дневно чишћење треба да се обави пре наставе; деца се не смеју употребити за чишћење школе. Неки су за то, да се старије девојчице ради упутства у кућарству упућивају у овај посао, али под надзором. Ово је све лепо, али и ти школски људи увиђају, до ово све није могуће извести, нарочито на селу, јер нема потребних услова за то. И тако су и они, а разуме се и ми још врло далеко од такве школске чистоте.

Пљување на патос или на таблицу, мора се сасвим укинути, ово се може само тако постићи, ако у школи има суд сводом, где ће деца сунђер прати и квасити, а кад је потребно, морало би се и за време наставе допустити, да деца сунђер квасе. Пљуваонице треба да су постављене на крајевима пролаза. Деца која кашљу, треба да се сместе што ближе њима. Најбоље су емаљиране пљуваонице са полојитим левком у средини, и дршком. Оне се морају после наставе добро очистити и пре почетка наставе напунити свежеом водом. Где има водовод треба да се на зиду утврди чинија за воду (лавор). Деца треба да се привикавају да никако не пљују у шаку при кашљању, и да имају марамицу. Врло је важно да се школска деца, по могућству, држе што чистије, ово је потребно и са здравственог и васпитног гледишта, за то треба да има у свакој школи сталац с лавором за воду, где ће се деца по потреби прати; ово може стојати у ходнику.

У овој задаћи, да се школа чисто одржи и да се деца привикну на ред и чистоту, учитељ има веома опсежну дужност, али и благодарно поље за успешан рад. Многи од ових захтева,

могли би се извести и према садашњим нашим школским недостапцима, са омањим издатцима. Ни најбоље зграде и намештај неће ништа помоћи, ако учитељ нема смисла за држање реда и чистоте. Школска хигијена је у првој линији питање увиђавности. С тога је решено на једном скупу у Ајзенаху, да се она уведе у семинаре као обљигатан наставни предмет.

И код овог питања, као и иначе у васпитању, врло је важан заједнички рад школе и породице. У корист овога могло би се много учинити предавањима, којима би се родитељи боље просветили, нарочито у погледу хране, чистоте и одела.

Износимо ове лепе и добре назоре о којима се расправљало 1904. год. на међународном конгресу у Нирнбергу. Знамо, да је ово тешко изводити у нас, и у нашим најбољим општинама, али знамо и то да има тачних и савесних учитеља, који су нарочито у одржавању чистоте у школи пажљиви, па су знали и своје општине задобити за многи напреднији, бољи и честитији ред и чистоту у школи, па ће се можда и из овога моћи користити по нечим, што се да без великих тешкоћа извести.

Практичне обраде.

Две козе.

1. Припрема. О чему ћемо приповедати? О две козе. Колико је било коза? Две. Има ли од вас когод коза код куће? Чиме је покривена коза? Дугачком длаком. Какве је боје? Како изгледа? — Шта има коза на подбрадку? Браду. Шта има на врх главе? Рогове. Како изгледају? Реците: Коза има два дуга, шиљаста рога, на траг повијена? Шта има још на глави? Уши, очи. Коза има четири чврсте ноге. Доле на ногама има раскречене цапке. Каква јој је глас? (Мекеће.) Каква нам је корист од козе? Даје млеко. Од јарића је добро месо. Шта се ради с њеном кожом? Учини се. Коза је врло корисна животиња. Како се зове мужак? Јарац. Шта раде козе с роговима? Туку се.

2. Причање. (Читанка за II. разр. 32. предмет.)

Где се састале две козе? На уском балвану. Куда се ишао балваном? Јесте ли видели поток? (извор, речицу или реку) Како се зове? Има ли прелаз преко њега? Куда се оде прелазом? Људи начине преко веће воде (потока или реке)

прелаз (мост, ђуприју) и иду преко моста, а испод њега тече вода. Ко је од вас ишао преко моста? И кола терају преко моста. Јесу ли и ове козе ишле преко правог моста? Ишле су преко једног балвана. Је су ли могла туда и кола прећи? Зашто? Балван је само толико широк, да може један човек прећи преко њега. Ја знам једно место у нашем селу, где се тако прелази по балвану (дасци или др.) Где је то? Прелаз је ишао преко једног дубоког и бујног потока, а ту се козе састале. Река је дубља и шира од потока. Има река, које врло мирно теку па изгледа као да и не отичу. А има их, које врло нагло и јако теку па се из далека чује како ује. Таке брзе и јаке реке носе собом класе и камење. Јесте ли то већ видели? Где?

Куда је хтела једна коза да пређе? На ону страну. А друга? На ову. Је ли то могло бити на једанпут? Зашто није? Какав је био прелаз? Шта је рекла једна коза? „Иди с пута!“ Па куда је могла та отићи? Натраг. Је ли она то хтела? Шта је одговорила? „То би лепо било и т. д.“ Зашто није хтела да се врати? Јер је она прво дошла на прелаз. Зашто друга није хтела да се врати? Јер је била старија.

Ниједна није хтела да попусти, свака је хтела прва да пређе. Шта је из тог пркоса изишло? Посвађале се и потукле. Јеси ли видео већ где год како се козе туку? Где? Шта раде кад се потуку? Ударе главу о главу, рогове о рогове. И ове се тако тукле. Па шта је било с њима? Пале су у поток. Јесу ли се удавиле? Тешком муком се избавиле. Куда су изишле? На обалу. Обе стране поред којих протиче река, зову се обале. Колико обала има једна река?

3. Спајање. Обе козе се свађале, инатиле. Свака је хтела да пређе прва преко прелаза. Није хтела ни једна да попусти. За то су кажњене. Како? Упале су у воду. Која је од њих била крива, Обе. Шта су требале радити? Да су попустиле једна другој, не би било свађе и брзо би прешле куд је која хтела.

Има и деце која хоће једно другом да пркосе, и никад неће да попусте. Кад сам јуче ишао сокаком (улицом), видео сам више деце како се на сред улице свађају. Па има и такве деце, која се свађају и туку кад иду из школе. Је ли то лепо? Јели то слободно? Каква треба да су деца? Реците: Деца која се не трпе и свађају, то су свађалице и пркосице.

Сећате ли се где смо читали о детету које се није хтело свађати него је попуштало? (24. предмет чит. II. р.) Шта је радила Даница? Дала је своме брату Вучку већу јабуку. Зашто? Да је мир. Како је Даница то рекла? Шта је, дакле, хтела Даница? Ко не воле свађу, воле мир. Како су живели после Даница и Вучко? У миру и љубави. Како се каже за оног ко воле мир? Мирољубив. Које од њих двоје био старији? Које могао већу јабуку појести?

Али није дошло до свађе или можда и до туче из чега може да буде свашта рђаво (као и са две козе). Даница је дала Вучку своју јабуку. Даница је била паметно дете. Они који се увек свађају и не попуштају једно другом, нису паметни. Таки често прођу као и две козе. Кад од двојице неће ни један да попусти, обично страдају обоје.

4. Прибирање уједно. 1. Две козе састале се на узаном прелазу. 2. Прелаз је водио преко једног брзог и бујног потока. 3. Једна је хтела тамо, друга овамо. 4. Ни једна није хтела да попусти. 5. Обе су биле љуте и ударе главом о главу. 6. Обе падну у поток. 7. Тешком муком изашле су на обалу.

Паметнији попушта.

5. Примена. Шта ћеш ти радити кад се сретнеш на каквом узаном прелазу с каквим дечком, који неће да ти се уклони с пута? — А шта ћеш радити, кад хоћеш и ти и твој брат (сестра) да се играте једном истом играчком у један мах (у исто време)? — Од које ћеш се погрешке увек чувати? (Пркоса, самовоље, тврдоглавства) Зашто?

Од ината нема горег заната?

Читање: 32. предмет „Две козе“. — 24. предм. „Браћа и сестре“ (Читанка II. разреда Натшевић).

Песма: Како је лепше? (Са сликом; „Невен“ 18:3. стр. 123.)

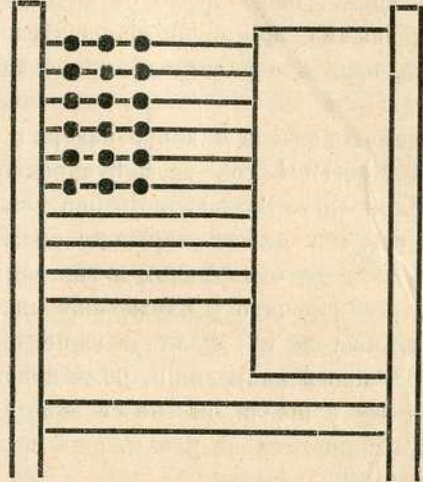
Једно друго дира,
Једно друго вређа,
Једно другом, ето,
Окретули леђа

На срдљиву децу
Мргоди се свако.
Није л' лепше слога?
Није л' лепше 'вако?

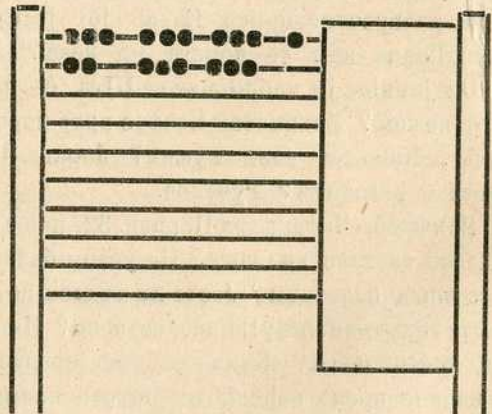
Из праксе.

Мала таблица множења. Мала таблица множења учи се већ у првом разреду. Рачунско градиво у првом разреду мора се у смишљеној очигледности приказати. Писци рачуница у својим методикама препоручују н. пр. код множења

количине три (3), овај поступак: Ставе 3 куглице и питају: „Колико има овде куглица? Колико је то, дакле, једанпут 3 куглице? Затим се отисну још 3 куглице и пита се? Колико је то 3 куглице и још 3 куглице? Колико је пута отиснуто по 3 куглице? Колико је то, дакле, двапут 3 (или двапут по 3 куглице)? Таким се поступком иде све до 6×3 куглице = 18 кугл. Очигледно се приказује тако да се свако ново три, ставља на другу жицу. (Сл. 1.) Ова очигледност донекле

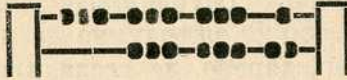

је добра али јој неки немачки методичари ипак приговарају. Покушавало се са старијим особама, да тако на један мах изрекну са 4, 5, 6 жица по 3 куглице, па нису могли тако брзо прегледати све, док нису бројали редове. Из тога се види, да то деца мора бити још теже, или ће заборавити колико је редова свега, или ће им бити неподесно да у опште искажу резултат због непрегледности, јер нису количине систематски ређане како по десетицама иду једно за другим. Ово последње је с тога што се при приказивању бројева до 20, радило само са куглицама на прве две жице. С тога неки методичари приказују то овако:

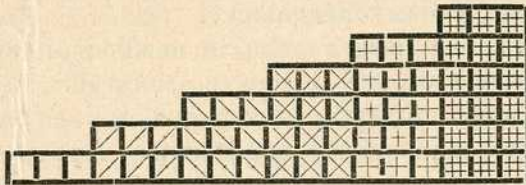

Питања су иста као и код првог приказа, али је разлика у очигледности. Кад се тако на прве две жице додаје све по три, резултат ће бити да ће деца одмах изрећи колико је пута било по 3. Но ово изгледа само да је овај приказ бољи од онога, али свакојачко је тежиште лакшег одговора код овога приказа у оном механичком бројању сваког појединце додатог 3. И овде да се наједанпут намести свих 6 пута по 3, не би их дете на мах могло изрећи док не прегледа.

Недостатак у овом начину очигледног приказа је тај, што се код 4×3 , мора четврто 3, разделити на две жице, јер на првој остаје од десетице само једна јединица и са друге жице јој се додају још 2 куглице, а то деца не могу тако лако прегледати. Уз то ако се већ тако поделе куглице, боље је да се испод оне 10. на другој жици ставе 2:

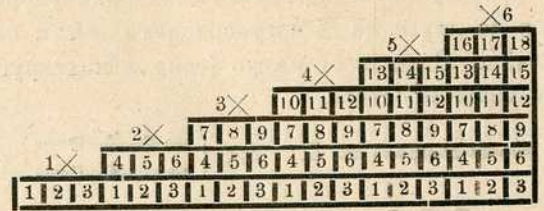
Неки методичари приказују све то и са квадратићима. Прво ставе 3 квадратића, то је 1×3 , на њих ставе 3, то је 2×3 и т. д. Да би се боље разликовало које је 1×3 , 2×3 , 3×3 и т. д. поједине групе обележе у квадратићима разним знацима.

Но ови квадратићи су прво мали за преглед у целом разреду, а у крупнијем облику не могу се приказати на једној страни табле. Са психолошке стране погрешно је, ако се сва та слика пре наставе спреми и цела готова изнесе пред децу, а да се све то појединце ради у току наставе, одузима много времена. Па и ту се после свега тога још не види прегледно где је колико пута узето по три, а уз то не разбира се лако резултат. Види се једино то, да су гомилице све веће, т. ј. како количине расту, али овај појам о растењу количина, добивају деца још при првобитном приказу појединих бројева једно за другим.

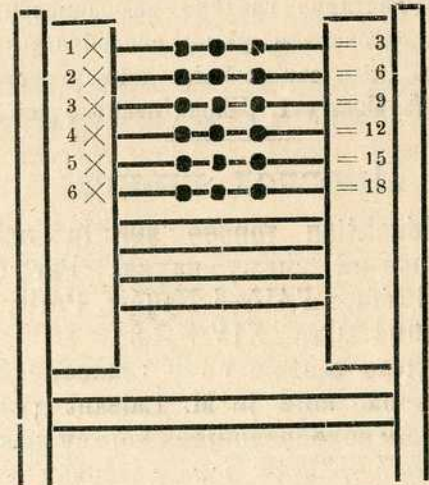
Неки методичари покушали су, да овај начин поправе, па у квадратиће стављају бројеве да означе колико има квадратића у којој групи,

а сваку групу означе озго још је ли узето $1 \times$, $2 \times$ и т. д. Овим помогну деци да без бројања могу одмах изрећи колико је пута узето по 3.

Изналажењем zgodног начина, да се што стварније очигледно прикаже мала таблица множења види се, да настава још није у овом ушла у неку обичну шаблону и то је добро, али се види и то, да је очигледном приказу увек и у свему врло тешко одговорити.

Да би у неколико прегледније приказао деци ствар о којој је овде реч, један методичар покушао је још друкчије да приказује то на рачунаљци, но он и сам признаје, да и то још није ништа савршено, јер до сад се слабо изнашао такав очигледан начин, који одговара свима захтевима. Он поступа овако:

Даске које има са страна утиснуте на руској рачунаљци, размакну се толико, да између њих остане толики простор, колики треба за приказивање дотичних количина. При отискивању куглица стављају се потребна питања, а кад се поједини резултат исказе, запише се поред дотичног реда на дасци. Тако деца имају лак преглед таблице множења. Но биће да и то није сасвим правилан приказ, јер поједини бројеви који означавају колико је пута где узето по 3, стоје само наспрам једног реда, наспрам једног 3, а то ће лако довести дете у недоумицу и забуну. С тога би боље било да се свака количина при

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

учењу в. таблице множења засебно приказује и свака, како се прикаже, одмах пренесе на школску таблу, на којој би онда по довршеном целом приказу овако изгледала слика, али упоредо једна до друге, да се могу сравнити веће и веће количине. Овде је стављено једно испод другог, због уског простора

$$1 \times \text{---●---●---●---} = 3, \quad 2 \times \left\{ \begin{array}{l} \text{---●---●---●---} \\ \text{---●---●---●---} \end{array} \right. = 6,$$

$$3 \times \left\{ \begin{array}{l} \text{---●---●---●---} \\ \text{---●---●---●---} \\ \text{---●---●---●---} \end{array} \right. = 9, \quad 4 \times \left\{ \begin{array}{l} \text{---●---●---●---} \\ \text{---●---●---●---} \\ \text{---●---●---●---} \\ \text{---●---●---●---} \end{array} \right. = 12$$

Ово је истина спорије, али чистије по појмање деце, а ко би хтео да уштеди време, те да не пише то све на табли, могао би себи изградити такав приказ на картону, те после сваког приказа на рачунаљци, показати дотичан картон и обесити га о рачунаљку или о таблу.

Свакојачко и овим не би биле потпуно савладане тешкоће у том рачунском, приказу и његовом учвршћењу у децем памћењу, али би у неколико олакшао наставу. А тешкоће те, које се тако тешко савлађују постојаће све дотле, докле се наставно градиво не размести тако, како ће одговорати умној способности децејој тога доба. Онда зацело неће доћи и овакав поступак рачунски у I. разред основне школе.

Преглед књига.

L' éducation fondée sur la science. (Васпитање на темељу науке). Par C. A. Laisant. Préface d'Alfred Naquet. Paris, Felix Alcan 1904. Стр. XIV+153.

Ово дело састоји се у главном из четири говора, који је М. Laisant држао у педагошким конференцијама које су држане у *Institut psycho-physiologique* у Паризу, у размаку од 1899—1903. године. Први говор јесте покушај, да се покаже како се аритметска, алгебраичка и геометријска начела могу и у примарним основним разредима предавати помоћу простих фигура, које су оку приступачне. Наш аутор истиче узалудност садашњег наставног рада. Он препоручује графичке теме за предавање појма о броју, простих геометријских односа и простих пропозиција. Можда ће многим изгледати парадоксно, вели наш аутор, „да се ти први принципи могу асимиловати са много мање умора, него ли први појмови

читања и писања. Додуше, само под једним условом, наиме под условом, да се место данашњег система елементарне наставе, где се предавање састоји у простом давању формула и правила, апелујући само на меморију и стварајући уморност и одвратност, — ради помоћу чула и слика. Настава мора бити апсолутно конкретна“ (стр. 6). На стр. 31. вели: „Ако би се истакнути принципи само интелигентно примењивали ми би убрзо увидели праву револуцију не само у примарном, већ и у секундарном настављању“.

Друга конференција апелује, да се у примарне разреде (тј. разреде основне народне школе за разлику секундарних разреда, што одговара разредима наше више основне школе) уведу прости природне науке. „Мало дете врло је лако пријемчиво са куриозношћу (љубопитљивошћу, радозналошћу), оно је оштроумно за чињенице и добро је одарено да гледа и туби феномене“. Остатак дела бави се са популарном дискусијом о некојим општијим васпитним проблемима, и вели се, да је за право схватање тога неопходно знање психологије детињства. Физичко васпитање, коедукација и циљ васпитања, такође се дотиче у том предавању.

Главна белуга дела је важност природонаучне стране модерног васпитања, чему се мора подврћи литерарна и класичка страна дојакошњег образовања. Аутор хоће да се латински и грчки избаци из свих школа изузев највиших завода. „Према мишљењу било би чудо кад би и надаље претендовали да тим језицима дајемо исту важност, коју су они имали у прошлости и која им се и данас даје“. У погледу на мишљење, да је латински језик неопходан по схваћање француског, он вели: „То је исто тако оправдано, као кад би за стварање солидне биценсе (мишића) у човеку, сматрало за неопходно, да се он кроз целу своју младост вежба у балансирању столице на врху свога носа“ (стр. 110).

Стил је врло лак и сваки ко иоле влада француским, моћи ће и без речника читати овај мали спис.

Др. Паја Р. Радосављевић.

Science and Education Essays (Наука и васпитање: Есеји) — By **Thomas Huxley**, Second Edition 1904. New-York, D. Appleton & Co. стр V. 451. Цена 1.25 долара.

Ово је трећа свеска, у серији од девет, у којима су сабрани Хекслови есеји и говори. Она садржи седамнаест чланака, који се мање више непосредно баве васпитањем. Један од тих чланака написан је још пре педесет година и многи од њих дају утисак, као да су из пера најновијих писаца. (Хексли је већ одавно покојни). Кад човек прелистава ове есеје изгледа му као да штудира древну историју. Главне Хекслијеве мисли — да речима „a liberal education“ („либерално васпитање“) треба дати што већу пажњу, да природне науке морају заузети знатно место у васпитној мети, у наставном плану школском, да се строго научна метода мора огледати свуда и на сваком месту — данас су у главне и остварене, а пре две три деценије те су идеје нападане са свим могућим средствима што их је могла дати ученост логика и елоквенција. С том променом, Хексли је имао много посла. Његов неописив таленат да просто и силно излаже своје мисли и његов лаки и здрави инглески стил, беше узрок што се налазио у првим редовима бораца између старе и нове педагогије. Он се тако борио за тридесет година својих. То је узрок што у овим његовим есејима кроз веје полемички дух.

Најбољи есеј, према мом мишљењу, јесте овај, што га је 1886. читао у Балтимору, приликом формалног отварања Џон Хопкинсовог Универзитета. Овде Хексли врло лепо сумира своје погледе о вишем васпитању, а нарочито о медицинској штудији на универзитету. (Хексли је био по струци физиолог и биолог).

Др. Паја Р. Радосављевић.

Evolution of General Ideas. (Развиће општих идеја). By Th. Ribot. Translated from French, 1908. Open Court Publishing Company, Chicago, Illinois. Цена 50 центи.

Ово је делце написао познати француски психолог. То је, према мом мишљењу, најбоље дело о субјекту концепција или онђих идеја, и оно је више психолошке него ли логичке природе. Рибо је ваљан наследник Локеа, Берклија и Јума. Он јасно демонстрира, да не постоји имагинација, већ имагавације (маште, уобразиље, фантазије); да је концепат (појам) симболичан у колико је духовна презентација у питању знак

или символ много потенцијалног знања, што се може у свако доба побудити асоцијацијом. Осим тога у овом делу, проф. Рибо говори о еволуцији, развићу појма броја, времена, простора, узрока и т. д. Све је то изложено оним дивним и лаким француским стилем, којег Рибо тако савршено има.

Др. Паја Р. Радосављевић.

ЛИСТАК.

На бранику српске школе.

Слика из живота српских учитеља у Ст. Србији.

Поноћ је.

Блиједи мјесец с неба баца своју благу свјетлост и пуни душу човјекову неком тајанственошћу.

У селу Б., близу Куманова, некада чувеног Жеглигова, испод кога се издиже горди и романтични Козјак, као да све мртвим сном спава, нигдје ни једне зраке свјетлости на кућним прозорима, која би показивала знака живота. Само што по кад кад лавез паса поквари ону мртву ноћну тишину, у којој се човјек осјећа усамљен и слаб у мору ове безграничне васионе.

На мјесечевој се свјетлости распознаје мала окречена кућица. То је сеоска школа.

С јужне стране села види се, гдје наступају неке црне људске појаве, и поређане једна за другом приближавају се селу. По самом њиховом ходу и освртању, час на једну час на другу страну, да се разумјети да нису то људи из тога села који се доцкан с пазара или рада враћају. Сваки их њихов корак издаје за људе сумњивих и хрђавих намјера. Ево, већ почеше и да улазе у село. Полако, погрбљени, као да рукама и ногама иду, почеше се разређивати и приближавати школи. Лавез паса, тих јединих браниоца сеоске безбједности одлеже се по свом селу. А из школе се зачу глас:

„Ко је?“

Послије дугог шапутања напољу дође одговор:

„Наши смо“.

„Ко сте?“ — шљедова питање таквог тона, који не трпи одлагања и исказује узбуркану душу. Напољу тајац. Тек последије неког времена јави се један крупан глас:

„Отварај, учитељу, ја сам Ђорђе Скопљанче“*).

„Не знам да ли си ти, Ђорђе, и док ми не кажеш одзив и лозинку нећу ти отворити“, — одговори учитељ. Умјесто одзива и лозинке осу се плотун у школске прозоре, од чега се сва зграда затресе, и каза учитељу да нису то они за које се издаваху већ бугарска чета, која одавна пријети и њему и цијелом селу да ће их све попалити и поубијати ако, се не одрекну српског имена и не затворе српску школу. Но јуначко срце младог учитеља Тодора не даде се уплашити, већ се лати јединог свог друга у кога се у овој самоћи надаше, своју драгу брзометку, па поче из ње да сипа ватру на ове разбојнике, који хоће пошто пото да униште српско име у овој класичној српској земљи. Настаде пуцњава у свом селу. С једног се краја села чује узвик сељака :

„Не дајте браћо погину нам учитељ“. — А из групе ових грозних разбојника чује се:

„Предавајте се селани аз сум Бабата блгарски војвода, и всички които ми се не предадат ште погибнат од манлихерки на мојите момчета“ (четника).

„Ура!“ „Напред!“ „Држете се кукавице!“ — такви и други њима слични узвици и грмљава пушака бјеху, поздрав овим незваним гостима. А из школе се поред пуцња петице одлагаше стих пјесме

„Што је некад било наше
Опет м'ра бити наше
Бјела вила ори глас...

Настаде прави лом. Прасак пушака проламаше ваздух, само се по кад кад чујаху пријетећи узвици и псовке с једне и друге стране. На једном се крају крова школске зграде појави пламен.

„Не дајмо, браћо, школа нам гори“ — одлеже се глас из стотину грла од стране сељака који јуришаше напред да спасу учитеља, али их учестала палба са стране непријатељске чете поново врати. Школу све више пламен обузимље.

Већ се и јаук рањеника чује, а из кућа сеоских плач жена и дјецe и њихово нарицање, даје још већу трагичност овој иначе грозној слици.

С југоисточне стране села трчећим кораком настуна гомила до грла наоружаних људи. То су

сељаци из оближњег српског села С. који својој браћи у помоћ трчаху. Пред њима њихов учитељ В., млад човјек, од својих од прилике 25 година, у цивилу, с опанцима на ногама, а брзометком о рамену као да лети. Приближив се селу извади из цџа свиралу и трипут засвира давши тим знак сељацима овога села, да су им Срби у помоћ притекли, а кад угледа да је школа у пламену, окрену се својим сељацима и из свега грла узвикну:

„Браћо, у помоћ, браћо, школа гори, можда је учитељ Тодор у њој“, — као помагни јурнуше ови и осуше плотун таман у бок непријатељској чети, којој према узвицима сељака и пуцњава, могаше погодити позицију на којој се бијаше устројила. Радосни узвици, како оних који видеше да им је помоћ пружена, тако и ових, који у помоћ притицаху, и грмљава пушака одјекиваху кроз брда и долове, и одјек њихов показиваше свима како Србин гине а не да своје огњиште и чува своје име. Пламен већ бјеше обузео цио школски кров. Одушевљена пјесма и пуцњава петице из школе бјеше умукнула. Палба са стране непријатељске чете поче да бива све слабија, јер их унакрена ватра у коју су дошли, нагнала на бјегство, пошто су на бојишту оставили четири своја мртва друга. На степеницама школским које бјеше пламен почео да обухвата виде се људске слике како се пењу и чује се дозивање:

„Тодоре!“ „Учитељу!“ „Јеси ли жив!“ — Нема никаква одговора. Тек послјје кратког времена на свјетлости од пламена јасно се види, гдје учитељ В. са још два сељака изнесоме мртво тијело учитеља Тодора и поставише га на земљу.

Страшан призор! Пламен уништио до темеља школску зграду, на ливади пред школом мртво тијело учитељево, а око њега гомила сељака стала као окамењена на плаче. Блиједи мјесец сакри своје лице под облак да не гледа ову грозну слику. А лаки ноћни повјетарац игра се праменом црне косе, која бијаше по блиједом челу Тодоровом пала. Шуштање лишћа на багреву пред школом бијаше тако тужно, и чини се човјеку као да кроз њега слуша неки глас који каже:

„Слава теби народни учитељу, који свој живот положи на бранику своје школе.“

Из „Срп. Школе“.

Антоније Тодоровић.

*) Војвода српске чете.

БЕЛЕШКЕ.

У спомен Др. Ђ. Натошевића. Српско учитељско удружење у Београду, издало је о прошлом Божићу свеску „Учитеља“ као Споменицу по к. Др. Ђ. Натошевића. Градиво за ту Споменицу написао је Арк. Варађанин, умир. управитељ срп. више дев. шк. у Н. Саду, оно је врло лепо и занимљиво. Нарочито писма Натошевићева, веома ће добро послужити писцу, који буде једном писао педагошку студију о значају Натошевићева рада.

Српске школе у Америци. У Питсбургу постоји српска школа која са лепим успехом већ неколико година ради а у њој је учитељ Михаило Крагуљевић. Ради се на отварању срп. школе у Сан Франциску. Певачких друштава и читаоница има мало, а томе је узрок што је већи део тамошњих Срба неписмен. Ради се на оснивању друштва „Просвете“, које би се бавило просветним радом међу тамошњим Србима.

Европски универзитети. Немачка има 21 универзитет са 49.079 слушалаца, Француска 16 универзитета са 31.494 сл., Аустро Угарска 11 унив. са 29.09 сл., Вел. Британија 15 универ. са 24.716 сл., Русија 9 унив. (европских) са 23.257 сл., Шпањолска 9 унив., са 12.301 сл., Швајцарска 7 унив. са 6.485 сл., Белгија 4 унив. (од тих 2 слободна) са 6.079 сл., Шведска 3 унив. са 5.262 сл., Румунија 2 унив. са 4.949 сл., Холандија 5 унив. са 4.020 сл., Грчка 1 унив. са 2.598 сл., Португалска 1 унив. са 1.700 сл., Норвешка 1 унив. са 1.600 сл., Данска 1 унив. са 1.450 сл., Бугарска 1 унив. са 1.015 сл., Србија 1 унив. са 618 сл., У целој Европи има 125 универзитета са 228-722 слушаоца.

Мађарски језик у повторним школама. Државни надзорник крашовске жупаније поднео је пријаву министру просвете, да румунске правосл. школе немају поред свакидањих и повторне школе. У пријави својој навео је и то: да румунске школске власти, хоће тим поступком својим да изиграју одредбу XXVII. зак. чл. Од 1907. год. која прописује, да се у повторним школама сви наставни предмети, имају учити на мађ. језику. Приказао је министру и допис румунског епископа, који стоји на том становишту да повторне школе, треба да отварају и издржавају пол. власти. Министар је на то одговорио: да он сматра потпуно уређенима само оне школе

које поред свакидањих, у којима настава траје 6 година — имају и повторне са трогодишњим течајем. Позива епископа да поред свакидањих школа, у своме подручју, одма установи и повторне школе, јер где ових нема, ту је дужна пол. општина старати се и за свакидање а и за повторне школе. У противном случају министар ће поступити како му закон налаже.

Други међународни конгрес за народно образовање одржан је од 1—4 октобра прошле године у Паризу. На конгресу се расправљало о овим темама: 1. Друштва за образовање и народно образовање, народни универзитети; 2. Популарна предавања, читања и народне књижнице; 3 и 4. образовање жене као матере и домаћице; 5. професионално образовање; 6. Међународна размена деце, децје колоније о великом школском одмору; научна путовања за учитеље и професоре.

Плате управитеља лондонских народних школа удешене су према броју ђака. На 180 ђака, управитељ има 3600—4800 К., управитељка има 2880—3600 К на 280 ђака плата је 4800—6000 К (3600—4400 Л), на 380 ђака, 6000—7200 К (4400—5400), на 500 ђака 7200—8400 (5400—6240), преко 500 ђака има управитељ 8400—9600 К, управитељка 6240—7500 К.

Образовање учитеља у Швајцарској. У кантону базелском усвојен је закон, којим се одређује, да сви младићи, који се прихвате позива учитељског, морају свршити науку у гимназији или реалци, а завршити студије на великој школи по три семестра. На великој школи морају ти кандидати слушати предавања из педагогије и осталих предмета што спадају у ту групу. Одређени квалификовани учитељ народне школе увешће их у школску праксу.

Исправак. У 1. бр. „Шк. Гл.“ у Листку „Нова Школа“ стр. 13., стоји од доле у 3. реду алиа, а треба да стоји лала.

Одговори уредништва.

Преплатницима који нам што дугују за прошлу годину, не пишемо „Шк. Гласник“. Ко неће тромесечно да жртвује ни 2 К на свој једини, у ови крајеви сталешки и стручни лист, могао би мислити да је „Шк. Гл.“ стекао какав темељан фонд, кад може и такав раскош да издржи, да пише лист и онима који никако не плаћају.

НОВЕ КЊИГЕ.

Новосадско баштованство. Упутство у баштованском раду, по начину новосадских бостанџија. Прештампано из листа „Баштована,“ Н Сад. 09. Учитељска штампарија „Натошевић.“ Ц. 30 потура.

Рад новосадских бостанџија чувен је на далеко, али начин самог рада није познат много ни у најближој околини. Тек у најновије време, почеше радити неколико околних села у том правцу као новосадске бостанџије. У овом баштованском раду, лежи један велики материјалан извор по наш народ. По свима нашим српским крајевима треба тих производа за исхрану у великој мери, а наш свет не зна да тим потребама одговори. Особито онај свет који живи у близини већих вароши и варошица. Књиџара Натошевић хтела је да тој потреби одговори и с тога је издала ову корисну књижицу. Све што је у њој, писао је баш сам бостанџија Новосађанин, који је до ситница знао тај бостанџијски рад. Учитељи ће учинити велику услугу народу, ако га сваки у свом селу, упознају са овом књижицом и задобију да по њој ради.

Flüssige Tuschen, aufklärende Worte. Herausgegeben von Günther Wagner, Hannover u. Wien. Угледна бечка фирма Günther и Wagner, која има оглас у нашем листу, послала нам је свој најновији ценовник о равним тушевима и бојама. Између осталог, осим кинеског туша, течног туша, више врста перлуша, а уз то концентрираног перлуша, препоручује и 18 врста тушева у разним бојама. Како је данас цртање добило све јача полета у настави, то је и овај материјал потребан у јачој мери. Сваки потрошач тражиће за свој рад оно што је боље. Фирма Günther и Wagner биће му у томе један од најбољих извора.

Споменак, илустрован дечји лист. Изшао је 2. бр. „Споменка“ са одабраном садржином и многим лепим сликама. Цена је „Споменку“ на целу годину за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину 2 круне; за Србију 4 К, за Црну Гору 2½ круне а за остале земље 3 круне. Преплата се најбоље шиље поштанском упутницом (Postanweisung — Röstautalvány) или у новчану писму. Преплата се прима само на целу годину.

Најтоплије препоручујемо овај најјевтинији дечји лист „Споменак“ и по садржини и техничкој опреми знатно напредује.

ЈАН БАШТА

SCHÖNBACH код Егера (Cheb). Чешка.

Најчувенија фирма инструмената за свирку, позната на све стране са своје солидности, препоручује п. г. учитељима и коровођама, виолине за концерте и оркестре, виоле, чела и виолинчело, цитре, гитаре првог реда, пријатног звука и лаког тона, дрвених и плеханих инструмената за дување, особитих гарантованих издржљивих жица за све инструменте, потпуне виолине за вештаке са лепим гудалом, у дрвеној кутији, франко послато (за 9, 10, 12 и 15 флор.)

Ценовници бадава и франко.

Најјефтинији непосредни избор за набавку. Сви музички инструменти оправљају се одмах вештачки и рачунају се најјефтиније.

(таре виолине и чела променјују се за нове. Први непосредни извор за набавку грамофона и најпотпунијих плоча.

Врлопоштовани господине!

Пошлата виолина како укусном опремом, тако и пријатним звуком у луној мери ме је задовољила.

Уверен сам, да је дужност сваког свесног Чеха, да потребе гудачке набавља код ваше фирме, јер се у реалности не може ни једна фирма с вама такмачити. Желим вам много напретка у ширењу доброг гласа, и јесам пријатељски одан

Фр. В. Мохал, учит. управ.

29./XII. 1906.

Не купујте из друге руке од препродавца, обратите се управо на творницу.

Поштовани господине!

Кад бих могао, топло бих Вам стиснуо десницу за солидну и јефтину оправку знаменитог инструмента. Ништа није изгубио, а добио је звучност, обао тон и лако се влада њиме. Ваша фирма ме је изненадила. Сретан нек Вам је труд.

Маленовица, 17. септ. 1904. С поздравом

Јиндрих Птачек, учитељ.

Хиљадама похвалних признања од г. г. учитеља и коровођа сведочи о изврности и вањности проданих инструмената.

ПОЗИВ.

Пошт. г. г. чланове „Натошевића Учитељског Деоничарског Друштва у Новом Саду позивамо овим учтиво у

II. редовну скупштину

која ће се одржати у Новом Саду у четвртак 19. фебруара (4. марта) год. 1909. у 10 сати пре подне у заводском локалу (Српски Учитељски Конвикт).*

ДНЕВНИ РЕД:

1. Оверење присутних чланова.
2. Извештај Управног Одбора о друштвеном пословању у 1908.
3. Поднашање закључног рачуна за 1908.
4. Извештај Надзорног Одбора.
5. Предлог Управног Одбора о подели чист. га добитка.
6. Давање разрешнице Управном и Надзорном Одбору.
7. Избор два, евентуално три члана у Управни Одбор.
8. Избор Надзорног Одбора.
9. Извештај и предлог Управног Одбора о резервном фонду за књиџарску накладу.
10. Извештај и предлог Управног Одбора о ушлаћеној трећој трећини деоница.
11. Евентуални предлози.
12. Избор пет скупштинара за оверење скупштинског записника.

У Новом Саду, 22. јануара (4. фебруара) 1900.

УПРАВНИ ОДБОР.

*) Молимо пошт. чланове, да собом на скупштину донесу привремене потврде.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА